
Global borgerkrig?

Krigen mellom Al-Qaida og USA passer ikke inn i freds- og konfliktsforskningens normale kategorier. Den er hverken en borgerkrig, en krig mellom stater eller en internasjonalisert borgerkrig. Kanskje bør den kalles global borgerkrig.

Krigen mellom Al-Qaida og USA kan være en ny type krig, en "globaliserings-krig", skriver direktør ved Institutt for fredsforskning (PRIO) **Stein Tønnesson**. Kronikken bygger på et innlegg om globalisering av konflikter som han holder under Historiedagene i regi av Universitetet i Oslo i morgen.

Tilsynelatende er uttrykket "global borgerkrig" en selvmotsigelse. En borgerkrig foregår innenfor ett samfunn, så en borgerkrig kan ikke være global. Globale kriger, slik som den annen verdenskrig, regnes normalt som kriger mellom stater.

Krigen mellom Al-Qaida og USA er ikke i hovedsak en krig mellom stater, selv om USA gikk til angrep på Taliban-regimet i Afghanistan. Al-Qaidas krig ligner en opprørskrig, altså borgerkrig, men hører ikke hjemme i en bestemt nasjon. Det gjør det fristende å ty til begrepet "global borgerkrig", men da må vi også forestille oss et verdenssamfunn med et globalpolitisk fellesskap. Krigen handler da om den muslimske verdens stilling innenfor et globalisert, USA-dominert verdenssamfunn.

Det er flere grunner til at Al-Qaidas krig må anses som global. Krigerne kommer fra mange ulike land. De har skapt et tverrnasjonalt fellesskap med utgangspunkt i treningsopphold i Afghanistan. Blant de 384 fangene som USA har transportert til marinebasen Guantanamo Bay på Cuba, er det folk fra 30 ulike land. Al-Qaidas angrep har foregått i Kenya, Tanzania, Filippinene, Jemen, Saudi-Arabia, USA og Tunisia.

Etter at deler av Al-Qaidas ledelse nå er ødelagt, og Osama bin Laden ikke har latt høre fra seg på lang tid, ser det ut til at mellomlederne har spredt seg til flere ulike land der de, uavhengig av hverandre, forbereder seg på nye aksjoner.

Al-Qaidas politiske mål er ikke knyttet til noen spesiell nasjon. Målet er å frigjøre islams hellige steder Mekka og Medina fra de vantros militære tilstedeværelse, og bli kvitt den forræderske Saudi-familiens regime. Det mer langsiktige målet er ikke å overta en nasjon kalt Saudi-Arabia, men å frigjøre den muslimske verden fra alle regimer av Saudi-typen og gjenskape islams storhet slik den fremsto under kalifatet.

Også fra USAs synsvinkel er krigen global. Bush-administrasjonen reagerte på 11. september med en global "krig mot terror". Den amerikanske krigføringen rettes ikke bare mot Al-Qaida, men mot en løser definert fiende som omfatter både transnasjonale og nasjonale "terroristgrupper", og

dessuten enkelte onde stater, med Irak i første rekke. Irak omfatter kalifatets gamle hovedstad, Bagdad, som Al-Qaida sikkert også ønsker å frigjøre.

11. september førte til en total omvurdering av amerikansk sikkerhetspolitikk. Bush forbereder nå en ny offensiv doktrine som skal rettferdiggjøre preventive angrep rundt på kloden for å hindre terrorisme.

Samtidig har USA omdefinert sin politikk for indre sikkerhet ("home security"). Et nytt stort departement skal opprettes, som ikke skal nøye seg med tiltak i selve USA. Ettersom det ikke er praktisk mulig å gjennomføre noen total grensekontroll, ønsker USA å utstyre alle verdens borgere med "smarte pass". Washington ønsker også at alle containere som fraktes til USA, skal utskipes fra et bestemt antall havner der USA kan foreta inspeksjoner. USA ønsker videre å inspisere andre lands skip på åpent hav.

Alt dette er uttrykk for globalisering av USAs sikkerhetstenkning. Selv om prosjektet for et nasjonalt rakettforsvar (National Missile Defense) går videre, er dets symbolske betydning redusert. Amerikanerne tror ikke lenger at de kan leve beskyttet på sin egen side av verdenshavene. Både fra Al-Qaidas og USAs synsvinkel er krigen dem imellom altså global. Den handler om makt, sikkerhet og ære i verdenssamfunnet. En mulig innvending mot uttrykket "global borgerkrig" er at konflikten mellom USA og Al-Qaida egentlig ikke er noen krig. Når begge parter snakker om krig, er det ren retorikk. Al-Qaida er ikke noen hær, men en kriminell terroristorganisasjon, og når Bush snakker om "krig", skal det forstås på samme måte som i uttrykket "krig mot narkotika".

Vi kunne ønsket at det var slik. Mange europeere ville foretrukket et langvarig, tålmodig politiarbeid. En britisk militærhistoriker har sammenlignet USAs krigføring med å slå fluer med hammer. FNs høykommissær for menneskerettigheter, Mary Robinson, mener 11. september burde vært behandlet som en forbrytelse mot menneskeheten heller enn som et militært angrep på USA.

Likevel er det nærliggende å betrakte et terrorangrep som koster nesten 3000 mennesker livet, som en krigshandling, særlig når begge parter ser det slik. Når Bush sier "krig", mener han faktisk krig. Han gikk til krig mot Taliban-regimet i Afghanistan. Han overveier krig mot Irak, og han ser disse krigene i nær sammenheng med den generelle "krigen mot terror". En annen innvending mot begrepet "global borgerkrig" er at Al-Qaida ikke representerer noe nytt. Transnasjonal terrorisme er kjent fra historien.

Rundt 1900 var det en bølge av politiske mord i mange vestlige land, og det førte til antiterror-kongresser. Men den anarkistiske terroren druknet i den europeiske storkrigen 1914-1918, som innledet den amerikanske grunnlovsjuristen Philip Bobbitt i en ny bok kaller "den lange krigen om nasjonalstaten" 1914-1990 (The Shield of Achilles. War, Peace and the Course of History, Penguin 2002).

Selv den kommunistiske bevegelsen ble nasjonalisert. Etter den russiske revolusjonen i 1917 vokste den frem som en internasjonal bevegelse. Den drev revolusjonær kamp mot kapitalist- og imperiemakter på tvers av landegrensene. Men på den tiden var nasjonalstaten på fremmarsj. Kommunistene greide bare å gripe makten i Sovjetunionen og senere i slike land der de podet kommunisme på nasjonalisme i krigen om nasjonalstaten.

Kommunistpartier har fortsatt makten i fem slike stater: Kina, Vietnam, Laos, Nord-Korea og Cuba. Den internasjonale kommunismen mistet sin internasjonalistiske karakter. Kommunistpartiene ble nasjonale, og bekreftet verdens inndeling i nasjonale statssamfunn.

Nå er spørsmålet om det samme vil skje med den transnasjonale islamismen. Det er vanskelig å avgjøre om globaliseringen de siste par tiårene har skapt nye vilkår for transnasjonale bevegelser, som gjør at de ikke behøver å knytte seg til nasjonalisme for å lykkes.

Kanskje vil den raske økningen i global kommunikasjon, migrasjon, reisevirksomhet og pengestrømmer gjøre det lettere å opprettholde transnasjonale undergrunnsbevegelser. Philip Bobbitt tror det. Han mener 11. september innvarsler en ny epoke med krig mellom "markedsstater" og transnasjonale opprørsbevegelser.

Enda et argument mot begrepet "global borgerkrig" gjelder opprinnelsen til Al-Qaida. Det er ikke nødvendigvis noen ny bevegelse med fremtiden på sin side. Den radikale islamismen bredte seg etter den iranske revolusjonen i 1979. Senere slo den feil i det ene landet etter det andre, bortsett fra i Sudan og Afghanistan.

Al-Qaida vokste frem av alle nederlagene. De radikale islamistene som mistet fotfestet i sine egne land, samlet seg i stedet i en underjordisk transnasjonal organisasjon, ledet av Osama bin Laden, og med baser i Afghanistan. Al-Qaida representerer kanskje den radikale islamismens siste desperate fase snarere enn begynnelsen på noe nytt.

Om dette er riktig, er umulig å vite i dag. Hvis Al-Qaida svinner hen, USA unngår nye alvorlige angrep, og det ikke oppstår nye organisasjoner av samme type, vil uttrykket "global borgerkrig" bli lykkelig glemt. Grunnlaget for Bush-administrasjonens krigføring vil da forsvinne.

Hvis det motsatte skjer, kan vi få en voldens globalisering som gir USA en stadig sterkere militær rolle i et ytterst konfliktylt verdenssamfunn. Selv om USA ikke har til hensikt å skaffe seg noe verdensherredømme, kan en serie av globale borgerkriger føre til en prosess der USA tar på seg stadig større militære oppgaver verden over, i samarbeid med allierte stater.

Hva vil dette føre til? Vil EU, Russland, Kina og regimene i Midtøsten fortsette å samarbeide med et stadig mektigere og mer krigersk USA? Vil krigføringens unntakslover uthule USAs liberale grunnlov? Kan amerikansk økonomi tåle et stadig sterkere globalt hegemoni?

Dette må vi diskutere med amerikanerne. Det må finnes andre måter å bekjempe terror på enn gjennom global borgerkrig.

[Til forsiden](#) - [Tilbake til artikkelen](#)